

ORTUTAY GYULA (1910—1978)

A magyar tudományos és művészeti életben arat a halál. Legutóbb Ortutay Gyulát ragadta el körünkől a gyilkos kór. Nehéz elhinni, hogy ez az örökifjú tudósember hiányozni fog a néprajzi intézetből, üresen marad a szobája az egyetemen. Nem látjuk viszont a televízióban, nem hallhatjuk a néprajzi vetélkedőkön lényegre hatoló bírálatait.

Szabadkán született, kétéves korától azonban Szegeden élt. A Tiszaparti város neveltje, de — mint ahogy azt a 7 Napnak tavaly tavasszal adott interjújában említette — beszéde szabadkai maradt, szívesen emlékezett vissza a Palicsi-tó ezüstös, tükkörsima vizére, a bunyevác asszonyok ünneplő ruhájának selymes suhogására.

Nem véletlen, hogy elindítója a mesekutatásban a szegedi Kálmány Lajos és a bánáti, verbicai Borbély Mihály volt. A Szegedi Fialok Kollégiumának tagjaként jutott el Somogyba, ahol azután megkapta az életre szóló indítást további tudományos munkájához. Itt talált rá első jelentős adatközlőjére, Fedics Mihályra, hogy ez a találkozás meghatározza további tevékenységét. Fedics tehetsége készítette arra, hogy a folklórban új utakat keressen. Iskolát teremtett módszerével, tanítványai az ő nyomán indultak el és kutattak fel új mesemondókat. Ma már jól tudjuk, hogy módszerével, az egyéniségkutatással, nyomon követhetjük a mese és egyéb népművészeti műfajok szerepét az egyéniség és közösség életében. Ez a felismerése juttatta el ahhoz, hogy választ keressen a népköltészet alapvető törvényszerűségeire és esztétikumára: a variálódásra, az affinitásra és az invariánsra. Tanítványaira vár most már a feladat, hogy ezeket az alapvető kérdéseket tovább kutassák és vizsgálják.

Ortutay Gyula munkássága nemcsak tudományos tevékenysége miatt jelentős. Pedagógusként három évtized alatt a néprajzosok egész sorát képezte, nevelte és tanította emberségre, tudományoszeretetre egyaránt. Neki és munkatársainak köszönhető, hogy a magyar néprajz ma világtekintélynek örvend.

Számtalan tudományos munkának az elindítója és irányítója volt. Az ő kezdeményezésére indult meg az Új Magyar Népköltészeti Gyűjtemény, melynek első kötetében éppen Fedics Mihály meséit jelentette meg 1940-ben. Ő tette lehetővé, hogy ebben a sorozatban helyet kapjanak a *Jugoszláviai magyar népmesék* Penavin Olga közreadásában. A tizennyolc könyvet számláló sorozat sok híres mesemondót ismertetett meg a szakmabeliekkel és a szakmán kívüliekkel: Palkónét, Ami Lajost, legutóbb pedig Tombác Mihályt, hogy csak a leghíresebbeket említsük. Ő kezdeményezte Kálmány Lajos hátrahagyott munkáinak közzétételét, amelyek a mi kutatásainkhoz nélkülözhetetlen forrást jelentenek. 1957-ben megalakította a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Csoportját, ahol — a Néprajzi Múzeum mellett — a legjelentősebb néprajzi és folklórkutatások folynak. Ez az intézmény fáradozott legtöbbet annak érdekében, hogy elkészüljön a Néprajzi Lexikon. Szerkesztője — sajnos — már nem érthette meg a nagy vállalkozás végét, mert csak az első kötetet vehette kezébe.

Íróként indult, irodalom iránti érdeklődését mindvégig megtartotta. Radnóti Miklósról írt tanulmányai s visszaemlékezései nélkülözhetetlenek.

Megtanított bennünket a nagy elődök tiszteletére. Egyetlen kortársa sem foglalkozott annyit a múlt nagy néprajzosaival, mint ő. Betekintést adott Tessedik Sámuel, Kriza János, Ipolyi Arnold, Herman Ottó, Jankó János, Kálmány Lajos és mások munkásságába.

Kemény, viharzó, boldog időket ért meg — ahogyan azt jó egy évvel ezelőtt az említett interjúban mondotta, s hozzátette: élete főművét még csak ezután írja majd meg. Szándékát nem tudta megvalósítani, de csaknem fél évszázados munkássága nyomán tanítványai, az újabb nemzedékek minden bizonnyal valóra váltják mindazt, amit ő szeretett volna egy véges emberi élet során megalkotni.